

URBÁN BALÁZS

A halhatatlanok és az ő utódjuk

■ OLEG BOGAJEV: VOLT LELKEK ■

Az egyszerű orosz asszony házába ismeretlen, mégis ismerősnek tűnő férfi állít be fáradtan, korgó gyomorral, de igen erős öntudattal. A jeles férfiú maga Anton Pavlovics Csehov, ám ennek jelentőségét a derék Era Nyikolajevna eleinte kevéssé fogja fel, mivel ő csak a divatos kacatírót, Szuszlenkót olvassa (őt is csupán módjával). Csehov bekvártélyozza magát a házba, s nemsokára követik kollégái, Tolsztoj, Gogol és Puskin is. A halhatatlanok vágya (túl levesen, fekhelyen és kényelmesen), hogy házigazdájuk iratkozzon be a közeli könyvtárba, melyet olvasó híján bezárni készülnek. A beiratkozásból semmi nem lesz, a könyvtárat bezárják, Era Nyikolajevna pedig valamennyi pénzt az írók élelmezésére költi. Amikor már nem bírja tovább, az orosz értelmiséghez fordul segítségért. Ám az írókat rajta kívül senki nem látja, így az asszony a diliházban köt ki, az íróknak pedig marad a további éhezés és bolyongás.

A napjaink kulturális csődjéről szóló, riasztóan elhasznált sablonokkal építkező komédia néhány szellemes poénon kívül semmit nem tartalmaz: a tematikáról nem tud újat mondani, a szereplők ábrázolása és szembeállítása (a nép műveletlen, a szellem emberei életképtelenek) banális, a szituációk kényszeredettek, a figurák csaknem mindegyike papírízű, a körbeforgó, előre nem haladó cselekmény pedig érezhetően csak ürügy az érdektelen szituációk és szereplők felsziccelésére. Némi malíciával azt mondhatnánk, hogy az ábrázolt kulturális csőd leginkább meggyőző manifesztációja maga a *Volt lelkek* című irromány. Hogy mi ragadhatta meg a szövegben a rendezőt vagy a kaposvári dramaturgiát, arról fogalmam sincs. Tény azonban, hogy az előadást rendező Radoslav Milenković néhány esztendővel ezelőtt egy remekműnek szintén nem mondható drámából tudott Kaposvárott kifejezetten erőteljes, jelentékeny előadást készíteni. Ám a két szöveg nem ugyanazt a színvonalat képviseli: míg a *Murlin Murlo* a peresztrojka- és posztperesztrojka-darabok sablonjait ha nem is különösebben invenciózusan, de szakszerűen felhasználó, közepeszerű, de azért tisztességesen megírt munkának tűnt, addig a *Volt lelkek* anyagul összehányt, megfelelő íráskészséggel akár néhány óra alatt előállítható tucattermék. A helyzetet súlyosbítja a műfaja és nehezen kiküszöbölhető bőbeszédűsége, melynek folytán kevéssé alkalmas arra, hogy a nem csattanó verbális poénokat egy kreatív rendező esetleg vizuális gegekkel pótolja.

A Milenković rendezte előadás persze így is lényegesen jobb a darabnál, ám csodát a délszláv vendégművész sem tudott tenni. Húzott valamelyest a szövegből (ami adott esetben rögvest pozitívumnak minősül), az arra alkalmas szituációkat (például a tb-től érkezett hölgy vagy a könyvtárosnő jelene-

Molnár Piroska (Era Nyikolajevna) és Tóth Géza (Gogol)

tét) igyekezett felpörgetni, másutt megpróbált az üres sorok mögé tartalmat csempészni (leghatásosabban az utolsó jelenetben, ahol az eredetiben összevissza beszélő írók a színpadi szoba alól, hajléktalanként bújnak elő). Juraj Fabryval mutatós, jól használható díszletet terveztetett: a kissé megemelt, csomagra emlékeztető szobát beszakítható csomagolópapír burkolja, s a néhány szedett-vedett bútor mellett függőleges ágy emelkedik, amelyben az alvást inkább mímelni lehet, semmint ténylegesen gyakorolni. A rendező, miként a teret, a játékot is igyekezett elemelni a reálszituációktól, ám arra, hogy a groteszk vagy abszurd stílus következetesen kialakítható, felépíthető legyen, a szöveg nem nyújt lehetőséget.

A színészek mentik, ami menthető. Molnár Piroska a körülményekhez képest egészen kitűnő Era Nyikolajevnaként: szinte öserőt sugárzó, tartásában, jó szándékában és ostobaságában egyaránt rendíthetetlen asszony. A kevés színpadi akció (legyen az rántottakészítés vagy könyvcipelés) sőt a szuggesztivitáshoz nagyszerű humor- és ritmusérzék párosul, más kérdés, hogy eredeti, mélyebb tartalmat a színésznek sem csempészhet a vázlatosan megírt figura mögé. Az írók szerepe végképp csupa sztereotípiá, azon túl gyakorlatilag semmi. A színészi játék szinte csak ebből a semmiből építhető, ezt alakíthatja, színezheti. Kovács Zsolt (Csehov), Znamenák István (Tolsztoj), Tóth Géza (Gogol) és Nyári Oszkár (Puskin) láthatóan arra törekszik, hogy legalább életet és színt vigyen a karikatúraszerű figurákba, ami sikerül is, s ennél több aligha kérhető számon. Jobban járnak az epizodisták, akik több eséllyel tehetik a rendelkezésükre álló jelenetet a megírtnál groteszkebbé, abszurdabbá – ez kivált Urbanovits Krisztinának (Hölgy a tb-től) és Csonka Ibolyának (Szveta) sikerül.

A közös színészi-rendezői igyekezet végül megmenti az előadást; a színészi erőfeszítéseket látva az ember még a legbosszantóbb elcsépelet vicceket is elnézőbben hallgatja, s jóval többször is jóízűbben képes nevetni, mint a szöveget olvasván. A recenzius néha már-már arra gondol, hogy az előadást egyetlen ambíció hívhatta életre: annak bizonyítása, hogy egy felkészült rendező és egy erős színészgárda az abszolút semmiből is képes valamit produkálni. Mivel azonban e feltevés kevéssé valószínű, kénytelen beletörődni abba, hogy a darabválasztás minden bizonnyal örök rejtély marad számára.

OLEG BOGAJEV: VOLT LELKEK (Csiky Gergely Színház, Kaposvár)

FORDÍTÓTTA: Spiró György. **DÍSZLET:** Juraj Fabry m. v. **JELMEZ:** Szűcs Edit. **ZENE:** Márkos Albert. **RENDEZŐ:** Radoslav Milenković m. v.

SZEREPLŐK: Molnár Piroska, Kovács Zsolt, Znamenák István, Tóth Géza, Nyári Oszkár, Urbanovits Krisztina, Csonka Ibolya, Kalmár Tamás, Fábrián Zsolt, Csernák Árpád.